॥ २४ ॥ इतिशांति०मोक्ष०नै०भा०त्रिसप्तत्यधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २७३ ॥ ॥ ७ ॥ उपायस्वरूपंप्रश्नपूर्वकंवक्तुमारभते मोक्षइति ॥१॥ सर्वार्थंसर्वमर्थंधर्मादि मोक्षमेववाप्राज्ञअर्थग्रहणसमर्थ निपुणंश्रुतार्थपरीक्षयाक्षमंनिदर्शनंप्रत्ययः मोक्षेस्वबुद्धिसाक्षिकउपायइत्यर्थः ॥ २ ॥ तत्रउपायोद्विविधःप्रवृत्तिरूपोनिवृत्तिरूपश्च तयोर्दृष्टांतमुखेनवैलक्षण्योपपादनपूर्वकंमोक्षेहेतुहेतुमद्भावमाह करणेइति साध्येधर्मेचिकीर्षाबुद्धिरुत्पद्यते सिद्धेतुब्रह्मणिआवरणापगमेनज्ञानमात्रमितिघटदृष्टांतेनैवज्ञेयमित्यर्थः एवंधर्मेषुमोक्षधर्मेषुशमदमादिषुनिवृत्तिरूपेषुआलोकवद्वस्तुतत्त्वाभिव्यंजकेषु अन्यत्प्रवृत्तिरूपोधर्मःकारणंन तस्योपयोगंविशेषणेनैवाह धर्माभ्युपायेषुधर्मोयागादिःसएवाभ्युपायोयेषांतेषु निष्कामस्ययागादिश्चित्तशुद्धिद्वारानिवृत्तिहेतुर्भवतीत्यर्थः ॥ ३ ॥ एवंप्रवृत्तिनिवृत्तिधर्मयोर्हे

तस्माद्धर्मेप्रवर्तेथाःसर्वावस्थंयुधिष्ठिर ॥ धर्मेस्थितानांकौंतेयसिद्धिर्भवतिशाश्वती ॥ २४ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिमोक्ष०चतुःप्राश्निकोनाम त्रिसप्तत्यधिकद्विशततमोऽध्यायः॥२७३॥ ॥७॥ युधिष्ठिरउवाच मोक्षःपितामहेनोक्तउपायान्नानुपायतः॥ तमुपायंयथान्यायंश्रोतुमिच्छामिभारत ॥१॥ भीष्मउवाच त्वय्येवैतन्महाप्राज्ञयुक्तंनिपुणदर्शनं॥ येनोपायेनसर्वार्थंनित्यंमृगयसेनघ ॥२॥ करणेघटस्ययाबुद्धिर्घटोत्पत्तौनसामता ॥ एवंधर्माभ्युपायेषुनान्यत्धर्मेषुकारणं ॥ ३ ॥ पूर्वेसमुद्रेयःपंथासनगच्छतिपश्चिमं ॥ एकःपंथाहिमोक्षस्यतन्मेविस्तरतःशृणु ॥ ४ ॥ क्षमयाक्रोधमुच्छिंद्यात्कामंसंकल्पवर्जनात् ॥ सत्वसंसेवनाद्वीरोनिद्रांचच्छेत्तुमर्हति ॥ ५ ॥ अप्रमादाद्भयंरक्षेच्छ्वासंक्षेत्रज्ञशीलनात् ॥ इच्छांद्वेषंचकामंचधैर्येणविनिवर्तयेत् ॥ ६ ॥ भ्रमंसंमोहमावर्तमभ्यासाद्विनिवर्तयेत् ॥ निद्रांचप्रतिभांचैवज्ञानाभ्यासेनतत्त्ववित् ॥ ७ ॥ उपद्रवांस्तथारोगान्हितजीर्णमिताशनात् ॥ लोभंमोहंचसंतोषाद्विषयांस्तत्त्वदर्शनात् ॥ ८ ॥ अनुक्रोशादधर्मंचजयेद्धर्ममवेक्षया ॥ आयत्याचजयेदाशामर्थसंगविवर्जनात् ॥ ९ ॥

तुहेतुमद्भावेपि अत्यंतवैलक्षण्यंदृष्टांतेनैवाहपूर्वेइति ॥ ४ ॥ निवृत्तिधर्मस्यपराकाष्ठासर्ववृत्तिनिरोधरूपोयोगस्तंविवक्षंस्तादृशानिक्षमादीनित्रयोविंशतिसाधनानिपृथक्प्रयोजनवंतिनिर्दिशति क्षमयेत्यादिना सत्वसंसेवनादालस्यादित्यागपूर्वकंसात्विकभगवत्ध्यानादिधर्मसेवनात् ॥ ५ ॥ अप्रमादात्सावधानतया भयंलोकापवादजं लज्जामित्यर्थः श्वासंप्राणचेष्टां क्षेत्रज्ञस्त्वंपदार्थस्तस्यशीलनाद्धेतोःतत्रमनसोधारणयेत्यर्थः रक्षेत्निरुंध्यादितिपूर्वेणान्वयः प्राणान्प्रपीड्येहसयुक्तचेष्टःक्षीणेप्राणेनासिकयोच्छ्वसीत दुष्टाश्वयुक्तमिषवाहमेनंविद्वान्मनोधारयतेप्रमत्तइतिवायुजयस्यमनोधारणार्थत्वश्रुतेः कामंरुयभिलाषं ॥ ६ ॥ भ्रमंविपरीतज्ञानं संमोहअज्ञानं आवर्तमासमंताद्वर्ततइतिव्युत्पत्त्याऽनेककोटिस्पर्शिनंसंशयं अभ्यासात्तत्त्वाभ्यासात् निद्रामननुसंधानं प्रतिभामन्यानुसंधानंच ज्ञानाभ्यासेन तच्चिंतनंतत्कथनमन्योन्यंतत्प्रबोधनं एतदेकपरत्वंचज्ञानाभ्यासंविदुर्बुधाइत्युक्तलक्षणेन ॥ ७ ॥ उपद्रवान्श्लेष्माजीर्णादीन् रोगान्ज्वरातिसारादीन् हितंदाहाद्यनुत्पादकं जीर्णंसात्म्यतांप्राप्तं तत्त्वंविषयाणांरूपमनर्थकरत्वंतद्दर्शनात् ॥ ८ ॥ अनुक्रोशात्कृपातः अवेक्षयापरिपालनेन आयत्याउत्तरकालेन संगोऽभिलाषः ॥ ९ ॥

Digitized by Google